

Тема 5.6. Навіщо ми сплачуємо податки

Ця тема починається з відповіді на питання, якими є функції держави в ринковій економіці. Далі з'ясуємо, де держава бере для цього кошти та як розпоряджається ними. Розуміння основних положень теми вимагає вивчення таких ключових термінів: податки; суспільні блага; державний і місцеві бюджети; дефіцит (профіцит) бюджету; державний борг; податкова мінімізація і податкова оптимізація.

Ключові здобутки у вивченні теми

Досліджуємо структуру державного бюджету і місцевих бюджетів.

Розуміємо необхідність сплати податків.

Діємо, аналізуючи наслідки несплати податків.

■ Розгляньте зображення.

■ Що, на вашу думку, є спільного в державному та сімейному бюджетах?

■ Чим вони відрізняються?

Модуль 1.

Де держава бере кошти на виконання своїх функцій і як витрачає кошти

Як ви вже зрозуміли з попередніх тем, ринкова економіка досить успішно вирішує питання створення різноманітних товарів і послуг для задоволення потреб населення і при тому сприяє ефективному використанню ресурсів. Водночас певні проблеми ринок неспроможний розв'язати. Саме для подолання цих недоліків ринкової економіки суспільство потребує участі держави.

Функції держави в ринковій економіці

Законотворча

- // розробка економічних законів

Створення суспільних благ

- // фінансування оборони країни, правоохоронних органів, науки, культури, медицини, освіти тощо

Захист конкуренції

- // підтримка добросовісної конкуренції, запобігання злиттю та поглинанню компаній, що призводять до утворення монополій, контроль за діяльністю природних монополій

Захист навколишнього середовища

- // встановлення нормативів гранично-допустимих забруднень та шкоди і контроль за їх дотриманням

Перерозподіл доходів

- // організація підтримки незахищених верств населення через різноманітні соціальні програми: систему допомог, субсидій, соціальних виплат (державні трансферти)
- // вирівнювання доходів за допомогою оподаткування, індексації тощо
- // організація державного соціального страхування

Регулювання економіки

- // проведення стимулюючих заходів у періоди економічних криз та стримуючих заходів під час високої інфляції.

■ **Державний бюджет** — це план доходів і видатків держави на певний календарний рік, який пропонує уряд і затверджує Верховна Рада України законом «Про державний бюджет».

■ **Дефіцит бюджету** — це розмір перевищення видатків над доходами.

■ **Профіцит бюджету** означає, що доходи більші за видатки.

■ **Державний борг** — сумарні дефіцити державного бюджету за мінусом профіцитів на певну дату.

Залучення і використання державою фінансових коштів для розв'язування завдань загальнонаціонального значення і фінансування органів державного управління знаходить відображення в державному бюджеті.

І на стадії планування, і після підсумовування кінцевого виконання державного бюджету обчислюється дуже важливий макроекономічний показник — дефіцит (профіцит) бюджету.

Чому цей показник має значення? Якщо доходи перевищують видатки, то це добре, це означає, що економіка працює настільки ефективно, що держава стає багатшою і на наступний рік має більше можливостей фінансувати загальнонаціональні потреби. Але, зазвичай, вже при плануванні бюджету стає зрозумілим, що витратити доведеться більше, аніж є можливість отримати доходів. Частіше держава приймає рішення не скорочувати витрати, тобто вже заздалегідь планує дефіцитний бюджет і це означає, що їй доведеться брати в борг кошти, або у своїх громадян, або в інших держав, або в міжнародних фінансових організацій. Таким чином формується державний борг.

Показник розміру державного боргу також дуже важливий макроекономічний показник.

Податково-бюджетна політика держави

Наприклад, одним із критеріїв вступу нових членів до ЄС є показник граничного розміру дефіциту бюджету країни — кандидата на вступ: якщо він вищий за 3 % ВВП, то країну просто не запросять цього року приєднатися до союзу.

Досліджуємо і обговорюємо

Розгляньте уважно схему податково-бюджетної політики. З яких джерел формуються доходи державного бюджету?

Складіть перелік тих суспільних благ, якими безкоштовно користуються члени вашої родини і визначте, з яких статей бюджету вони фінансуються.

Поміркуйте, чому на схемі на грошових потоках присутні вмикачі, що ілюструють можливості збільшення (зменшення) цих потоків. Як, наприклад, відобразатиметься на балансуванні доходів та витратків бюджету зменшення розмірів оподаткування?

Хто приймає рішення про зміну розмірів податкових відрахувань або обсягів державних витратків?

Модуль 2.

Які податки платять громадяни / громадянки України

■ **Ставка оподаткування** — це виражена у відсотках частка доходу, що має сплачуватися в бюджет.

Лева частка доходів державного бюджету України (близько 70 %) формується за рахунок податків.

Загальнодержавні податки в Україні	
Прямі	Непрямі
Сплачуються безпосередньо з доходів або майна	Сплачуються при здійсненні торговельних або інших операцій
Податок на доходи фізичних осіб (2017 р. — 18 %)	Податок на додану вартість (16,67 % від ціни товару)
Податок на прибуток підприємств (2017 р. — 18 %)	Акцизи
Податок на нерухоме майно	Мита

В Україні всі види податків та механізм їхнього стягування прописано в Податковому кодексі.

Окрім загальнодержавних податків є ще місцеві податки, що сплачуються в бюджети місцевих громад (обласні, міські, районні, селищні бюджети).

До місцевих податків належать: плата за землю, податок на нерухоме майно, єдиний податок для юридичних та фізичних осіб, транспортний податок, тощо.

Якими мають бути справедливі податки?

Демократичні держави світу мають різні системи оподаткування і відповідно різні ставки, що коливаються для різних категорій громадян від 0 до 50 %. Наприклад, деякі країни звільняють найменш забезпечених громадян від сплати податку на доходи, а з багатших стягують податки за вищою ставкою. Це так звана прогресивна система оподаткування.

В Україні діє пропорційна система оподаткування доходів фізичних осіб, тобто базова ставка оподаткування дорівнює 18 %.

Досліджуємо і обговорюємо

Розмір податкових відрахувань з доходів фізичних осіб

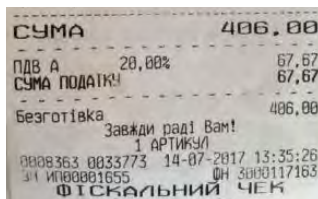
Для звичайного працівника, що отримує заробітну плату сумарно всі податки обчислюються таким чином:

Податок на доходи — 18 %

Військовий збір — 1,5 %

- /// Обчисліть податкові відрахування з нарахованої зарплати в 10 000 гривень та 100 000 гривень.
- /// Проведіть дослідження, які податки сплачують члени вашої родини?
- /// Проведіть дослідження ставок Єдиного податку для підприємців фізичних осіб у вашому регіоні. Оскільки цей податок є місцевим, то його розміри можуть відрізнятися в різних областях України.

Цікава інформація

Як ми платимо не прямі податки?

Кожного разу купуючи товари в торгівельних мережах ми сплачуємо непрямі податки, наприклад податок на додану вартість (ПДВ). Ставка цього податку становить 20 % від доданої вартості товару для продавця. Але фактично цей податок сплачують покупці разом з кінцевою ціною товару. Від ціни, розмір цього податку дорівнює 16,67 %. Ви можете це легко перевірити за будь-яким фіскальним чеком.

■ Проаналізуйте декілька власних чеків на покупку продовольчих та промислових товарів.

■ Визначте суму податку ПДВ, який Ви сплатили до бюджету.

Модуль 3.

Податкова мінімізація чи податкова оптимізація?

Громадянська реклама

Сплата податків — обов'язок громадянина і громадянки

Конституція України

■ **Стаття 67.** Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом.

■ **Податкова мінімізація** передбачає зменшення оподаткування завдяки діям, що суперечать законодавству, з єдиною метою — ухилення від сплати податків.

Однак кожен громадянин може застосувати зменшення податкового тягаря в законний спосіб. Тут йдеться про податкову оптимізацію.

«Немає нічого вартого осуду в тому, що справи ведуться так, щоб можна було платити податків так мало, як це можливо. Так чинять усі — і бідні, і багаті. І всі вони мають рацію, оскільки ніхто не має платити суспільству більше, ніж зобов'язаний відповідно до закону».

Лернед Хенд, американський суддя

Зрозуміло, що для пошуку законних шляхів зменшення податкових відрахувань потрібно добре знати і вдало використовувати доволі складне податкове законодавство.

Цікава інформація

Податковий консультант

■ **Ухилення від сплати податків** — протиправна діяльність — ст. 212 Кримінального Кодексу України.

■ **Податкова оптимізація** — комплекс дій платників податків, спрямованих на зменшення податкових платежів.

У світі податкові консультанти — це спеціалісти у галузі фінансового обліку, податкового законодавства та пов'язаних із ними галузях. Податковий консультант супроводжує діяльність свого клієнта, запобігаючи усім можливим ризикам, при цьому співпрацюючи з органами державної влади в його інтересах. Діяльність податкового консультанта охоплює широкий спектр завдань — від заповнення та подачі декларації клієнта до представлення інтересів клієнта в суді чи переговорах із державними органами із питань оподаткування.

Дискусія

- Чому громадяни і громадянки ухиляються від сплати податків?
- Поміркуйте і запишіть в зошиті ваші міркування щодо причин і наслідків ухилень від уплати податків.

Причини ухилення громадян / підприємств від сплати податків	Наслідки для неплатника податків	Наслідки для суспільства загалом
---	----------------------------------	----------------------------------

Громадянська реклама

Чи можна нарікати на неякісну медицину, освіту, погані дороги, якщо ви не платите податків.

- Які заходи варто взяти державі, суспільству, громаді, родині, щоб сплатити податків сприймалася як справа честі?

Веб-активність

За посиланнями ви можете більше дізнатися про:

- державний бюджет України — <https://bank.gov.ua/NBUStatService/v1/statdirectory/budget?period=m&date=YYYYMM>.
- зовнішній борг України — <https://bank.gov.ua/NBUStatService/v1/statdirectory/grossectdebt?date=YYYYMM>.
- особливості сплати різних видів податків: Фіскальна служба України — <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-podatki/>.

Застосуйте набуті знання і досвід

Разом із батьками проаналізуйте витрати сімейного бюджету за один день.

Зберіть усі чеки на покупки, які здійснювала ваша сім'я. Визначте загальну суму ПДВ, яку сплатили члени вашої родини до державного бюджету.

Поцікавтеся, чи здійснюють ваші батьки податкову оптимізацію, наприклад, чи мають вони право на застосування податкових знижок, пільг в оподаткуванні при оплаті навчання дітей у вищих навчальних закладах, при укладанні угод накопичувального страхування тощо.